

De Nederlandse soorten van het subgenus *Ophonus* s. str. (Coleoptera: Carabidae)

K. ALDERS

ALDERS, K., 1989. THE SPECIES OF THE SUBGENUS *OPHONUS* S. STR. OCCURRING IN THE NETHERLANDS (COLEOPTERA: CARABIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 49 (3): 39-41.

Abstract. A recently published revision of the genus *Ophonus* made it clear that the checklist of species from The Netherlands should be modernized. *O. diffinis* is removed from the list, and *O. ardosiacus* is a new addition.

Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

Inleiding

Tot voor kort werden twee soorten van de Nederlandse loopkeverfauna tot het subgenus *Ophonus* s. str. Dejean gerekend. Brakman (1966) en Turin e.a. (1977) vermelden *Ophonus obscurus* (Fabricius) en *O. diffinis* (Dejean) als inlands. Boeken (1987) noemt bovendien een derde soort, *O. stictus* Stephens, die mogelijk, maar "waarschijnlijk niet" in ons land voor zou komen.

Een revisie van de Westpalearticische *Ophonus*-soorten door Sciaky (1987) was de aanleiding de beschikbare exemplaren van de betreffende soorten opnieuw te determineren. De nieuwe informatie die dit werk gaf bestond uit de afbeeldingen van de inwendige structuur van het mannelijk genitaal die, hoewel toch ook weer enigszins variabel, voor elke soort karakteristiek is. Bovendien werd door deze publikatie duidelijk welke nomenclatorische veranderingen doorgevoerd moesten worden en wat de samenhang is tussen de verschillende namen en synoniemen.

Ophonus stictus Stephens, 1828

O. obscurus (Fabricius, 1792), nec Herbst, 1784

In 1828 beschreef Stephens een *Ophonus*-soort die hij *O. stictus* noemde. Veel later ontdekte Lindroth (1974) dat het hier niets anders betrof dan *O. obscurus* (Fabricius). In het bekende boek van Freude (1976) wordt de bevinding van Lindroth wel genoemd maar de naamsverandering wordt niet overgenomen.

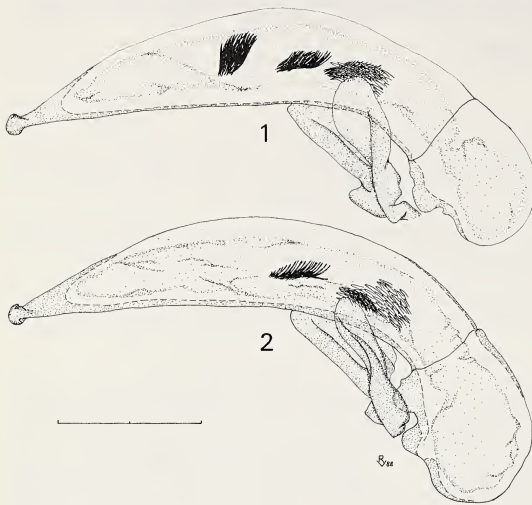
Sciaky (1987) toonde echter aan dat de naam *O. obscurus* (Fabricius) niet geldig is. Fabricius introduceerde deze naam in 1792. Maar acht jaar eerder had Herbst deze naam al gebruikt voor de soort die tegenwoordig *Platynus obscurus* (Herbst) heet. Er moest dus een nieuwe naam voor *obscurus* (Fabricius) komen en dat werd *stictus* Stephens, omdat dit het oudste synoniem is dat aan alle verdere eisen voldoet.

Van deze op uiterlijke kenmerken goed te herkennen soort zijn slechts vijf exemplaren uit Nederland bekend. Turin (mond. meded.) kent als vindplaatsen Den Haag (twijfelachtig), Steyl (drie exemplaren, waarvan twee ongedateerd) en Terschelling, waar het laatst gevonden dier in 1937 werd aangetroffen. Waarschijnlijk is de soort in ons land al lang uitgestorven.

Ophonus ardosiacus (Lutshnik, 1922) f. nov. spec.

O. rotundicollis (FFairmaire & Laboulbène 1854), nec Kolenati 1845

De oudste naam voor deze soort is *O. rotundicollis* (Fairmaire & Laboulbène), maar Lutshnik (1922) maakte duidelijk dat deze naam niet gebruikt mag worden wegens de eerder beschreven *O. rotundicollis* (Kolenati) en introduceerde de naam *ardosiacus*. Ook daarna echter werd de naam *O. rotundicollis* nog voor deze soort gebruikt, onder anderen door de gezaghebbende Jeannel (1942).

Figs. 1-2. Aedaeagi van twee Nederlandse exemplaren van *Ophonus (O.) ardosiacus* (Lutshnik), om de variatie in de bedoorning te demonstreren. 1, Wrakelberg, 1957; 2, Walcheren, 1954. (Maatstreef 1 mm.)

Sciaky noemt deze soort *ardosianus*. Naar Sciaky meedeelde had hij deze spelling, die ook te vinden is in Csiki (1932-1933), overgenomen uit het *Zoological Record* voor 1922. In het artikel door Lutshnik wordt uitsluitend de spelling *ardosiacus* gehanteerd.

Deze soort zit in ons land aan de noordgrens van zijn areaal. Uit de vorige eeuw is slechts één exemplaar bekend, van het Noordhollandse Kolhorn in 1889. In 1925 wordt het eerste Zuidlimburgse exemplaar aangetroffen te Schin op Geul. Dan duurt het tot 1950 voor de soort weer wordt gevonden, maar vanaf dat jaar vrij geregeld in zowel Zuid-Limburg als Zeeland. In deze laatste provincie ving Brakman (1954) hem zelfs in "groot aantal in de uitgebloede schermen van *Daucus carota* L.". De laatste *ardosiacus* van Zeeland werd in 1961 gevangen, in Zuid-Limburg vijf jaar later.

Van het begin af aan is deze soort in Nederland *O. diffinis* genoemd, hoewel sommigen al lang aan de juistheid van deze determinatie twijfelen met het vermoeden dat het hier *O. stictus* sensu Freude betreft, maar uitsluitel hierover is tot nog toe niet verkregen. De ♂ van

de onderzochte exemplaren laten er geen twijfel over bestaan dat het hier *O. ardosiacus* betreft. Het genitaal wordt gekenmerkt door drie groepen doortjes (fig. 1). Maar verwarring kan geven dat de groep doorns in het apicale gedeelte volkomen kan ontbreken (fig. 2). David & Marchal (1964) beschreven op basis hiervan een nieuwe soort: *O. wautieri*. Sciaky synonymiseert deze soort echter met *ardosiacus* omdat uit onderzoek van een groot aantal ♂ is gebleken dat het hier om een variabel kenmerk binnen één soort gaat. Deze variaties kunnen zelfs binnen één populatie voorkomen.

Ophonus azureus (Fabricius, 1775)

Deze soort wordt hier alleen genoemd omdat zijn plaats in de systematiek is veranderd. Voorheen werd deze soort onder het subgenus *Metophonus* Bedel, 1897 geplaatst.

De verspreiding van *O. azureus* is in Nederland beperkt tot Zuid-Limburg. Hij komt daar zeldzaam voor op kalkgrashellingen, vooral op plaatsen waar mergel aan de oppervlakte komt.

Dankwoord

R. de Vos was zo vriendelijk de beide tekeningen te maken. De verspreidingsgegevens zijn afkomstig van het loopkeverbestand E.I.S. en werden ter beschikking gesteld door Hans Turin.

Literatuur

- BOEKEN, M., 1987. *De loopkevers van Nederland*: 1-155. Jeugdbondsuitgeverij Utrecht.
- BRAKMAN, P. J., 1954. Korte coleopterologische notities II. – *Ent. Ber. Amst.* 15: 181-182.
- BRAKMAN, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied – *Monogr. ned. ent. Veren.* 2: 1-219.
- CSIKI, E., 1932-1933. Carabidae III. – *Coleopt. Cat.* 3: 1-1933. (p. 113).
- DAVID, J. & P. MARCHAL 1964. Description d'une nouvelle espèce d'Ophonus (s.st.) de la fauna de France: Ophonus wautieri. – *Bull. Soc. linn. Lyon* 33: 174-177.
- FREUDE, H., 1976. Adepaga 1. – *Käfer Mitteleur.* 2: 1-301.
- JEANNEL, R., 1942. Coléoptères Carabiques 2 – *Faune Fr.* 40: 573-1173.
- LINDROTH, C. H., 1974. Coleoptera, Carabidae. – *Handbks Ident. brit. Ins.* 4 (2): 1-148.
- LUTSHNIK, V., 1922. O novych ili malo izucennych Harpalini. – *Acta Inst. agronom. Stauropol* 1: 51-66.
- SCIACY, R., 1987. Revisione delle specie paleartiche occidentali del genere ophonus Dejean, 1821. – *Mem. Soc. ent. ital., Genova* 65: 29-120.
- TURIN, H., J. HAECK & R. HENGEVELD, 1977. *Atlas of the Carabid beetles of the Netherlands*: 1-228. North-Holland Publishing Cy, Amsterdam.

Geaccpteerd 14.xii.1988.